Kemijärven kaupungin kirjallinen asiantuntijalausunto asiaan HE159/2020

TAUSTAA

Kemijärvi on yksi Suomen suurimmista rakennemuutospaikkakunnista. Kaupunki oli Lapin teollistunein paikkakunta vielä 15 vuotta sitten. Salcomp Oy laturitehdas sekä Stora Enso OYJ sellutehdas lopettivat Kemijärvellä toimintansa 5 vuoden sisällä. Näiden suorat vaikutukset olivat noin 2.500 työpaikkaa ja välillisesti 1.500 työpaikkaa lisää. Samaan aikaan valtio omilla toimillaan vähensi alueelta noin 1.500 työpaikkaa. Teollinen murros oli alkanut jo aiemmin, kun Orion OYJ lääketehdas ja Torstai Oy vaatetehdas lopettivat toimintansa 80-luvun lopulla.

Teollinen rakennemuutos on kohdellut kaupungin taloutta kovalla kouralla. Huolimatta useista talouden sopeutusohjelmista, tavoite saada talous tasapainoon on epäonnistunut. Osasyynä tässä on ollut väestön siirtyminen työn perässä muualle Suomeen sekä valtionosuusjärjestelmän muutos 2015, jossa Kemijärvi menetti valtionosuuksista noin 2 M€ aiempaan tasoon verrattuna. Lisäksi erikoissairaanhoidon kustannukset ovat kasvaneet voimakkaasti, ja tähän kuluerään ei kaupunki pysty mitenkään vaikuttamaan.

Kaupungilla on kattamatonta alijäämää taseessa nyt 4,4 M€. Viimeisin talouden sopeutusohjelma on rakennettu yhdessä Perlacon Oy:n kanssa. Tämän ohjelman tavoite on 3 vuoden aikana saavuttaa 5 M€:n pysyvät säästöt vuosille 2020-2022. Ohjelman pituus on suunniteltu päättymään samana vuonna kun alijäämien kattamisvelvoite täyttyy. Ohjelman toteutuessa alijäämät saadaan katetuksi, ja kaupunki välttyy arviointimenettelystä. Tämä toteutuminen on jo hyvässä vauhdissa, ja se vaatii suuria toiminnallisia muutoksia kaupungin palvelutarjonnassa. Alijäämät ovat alkaneet kertyä jo vuonna 2012 ja talous on ollut tästä lähtien alijäämäinen lukuun ottamatta v. 2016, jolloin toteutettiin liiketoimintakauppa. Korona ja siihen varautuminen on hidastanut säästö- ja kehittämistoimia.

VÄESTÖ

Kemijärven väestö on puolittunut nopeasti. Ikäihmisten määrä on kasvanut sekä Kelan tukien varassa elävät mm. vammaisten määrä on todella suuri suhteessa muihin kuntiin. Haasteeksi tulee olemaan se, miten yhä pienemmäksi käyvä palkansaajien määrä pystyy kantamaan yhä suuremman ikäihmisten kustannuksien kuormituksen. Kaupungin väestöstä noin puolet on yli 65- vuotiaita, eli riskiryhmäläisiä.

VEROTUS

Kemijärven kaupunki menetti vuonna 2019 yhteensä 1,9 M€ verotuloja verokorttiuudistuksen ja tilityskäytännön muuttumisen vuoksi verrattuna kuntaliiton ennakkolaskelmiin, eli -6,8%. Tämän mittakaavan tulojen menetystä ei millään pystytä kattamaan muilla toimilla. Koko kuntakenttä on joutunut jo pari vuotta elämään todella epävarmassa tilanteessa toimintaympäristön voimakkaan muutoksen vuoksi, ja korona tuo lisää epävarmuutta talouden johtamiseen ja hallintaan. Nyt ei kunnissa olla selvillä siitä mm. mitä koronasta johtuvia tuloutuksia ja maksuja saavat, mistä tilitykset koostuvat, mitä kustannuksia valtio kattaa ja millä prosentilla.

Covid-19-pandemia

Covid-19-pandemia on tuonut kaupungille jo nyt merkittäviä kustannuksia. Suojat, maskit, tilajärjestelyt, testit, lisäresurssien hankinta, työttömyyteen liittyvät ”sakkomaksut” ja henkilökunnan ajankäyttö tuovat suoria kustannuksia, mutta osa kustannuksista tulee vasta viiveellä esille. Jo nyt on nähtävissä eri sosiaalipuolen toiminoissa paineita asiakasmäärien kasvussa ja toimenpiteiden määrissä kohti kalliimpia ja raskaampia palveluja. Yleinen virhekäsitys on ollut se, että kun kiireetöntä hoitoa ei tehdä, että sotekulut olisivat pienentyneet. Erikoissairaanhoidon kulut ovat kaupungissa kasvaneet ja ylittyneet vuosi toisensa

perään, eikä korona aika ole tähän tehnyt muutosta. Kun sairaanhoitopiiri ei ole kyennyt karsimaan kulujaan, maksumiehiksi jäävät kunnat vailla mahdollisuutta vaikuttaa kuluihin, saati toimintaan.

Asiakasmaksujen määrä on selvästi alempi kuin edellisenä vuonna, koska moni toimipiste on suljettu tai toimintaa sekä asiakasmääriä rajoitettu. Näiden tuottojen osuus ei ole merkittävä, mutta vaikuttaa omalta osaltaan kaupungin talouden kehittymiseen.

Kuluja on säästynyt käytännössä vain matkakulujen osalta.

Talouden sopeutustoimiin tuli koronakeväänä ja -kesänä selvä katkos, koska voimavarat menivät koronan valmiustoimiin.

YRITYSTOIMINTA

Kemijärvellä tehtiin yrittäjien keskuudessa alkusyksyllä 2020 kysely, jossa todettiin, että osalle yrityksiä koronalla ei ole suurtakaan merkitystä, osalle jopa liiketoiminta on kasvanut, mutta alueen yrittäjistä jopa 30 % totesi yritystoiminnan käytännössä loppuneen. Kyseessä oli matkailuun ja ravitsemustoimintaan kuuluvia yrityksiä, joita Lapissa on paljon. Nyt toisessa aallossa tilanne on jo aivan toinen. Pelättävissä on viimeistään helmikuussa merkittävä konkurssien määrän kasvu, kun yritysten puskurit on käytetty ja uutta tulovirtaa ei ole tulossa odotetusti. Yhteisöverojen määrän odotamme alentuvan koronan vuoksi merkittävästi. Lisäksi vuokranmaksut tulevat alenemaan, ja luottotappioriski kasvaa.

Kaupunki on tehnyt 2019 omistajapoliittisen ohjelman, jossa otetaan vahvasti kantaa omistuksien tuottoon. Nyt näyttää siltä, että lähivuosina tuottoja ei ole tulossa konsernin tulokseen, koska esim. Koillis-Lapin Sähkö Oy (sähkönjakelu) joutuu investoimaan huoltovarmuus kaapelointiin eikä tuottoa omistajalle ole odotettavissa.

LOPUKSI

Kaiken edellä esitetyn tiedon perusteella Kemijärven kaupungin pitää lakimuutosta erinomaisena, jolla mahdollistetaan kuntien parempi taloudellinen toipuminen koronasta. Koska kuntatalous kääntyy hitaasti, niin aikajana voisi olla vielä ehdotettua kahta vuotta pidempi ja niin, että lakimuutoksessa huomioitaisiin jo ennen covid-19-pandemiaa heikossa taloudellisessa asemassa olleiden kuntien kuten Kemijärven tilanne vielä laajemmin. Kuntien taloustilanne on ollut jo ennen koronaa heikko ja nyt pandemian tuoma epävarmuus tuo vielä lisäpaineita. Kemijärvellä kaksi kriisikuntakriteeriä täyttyy (velan määrä ja alijäämä), mutta jos talouden sopeutusohjelman toteutus vaarantuu ja koronan lisäkustannukset kaupungille ovat merkittäviä, niin on mahdollista, että kaupunki ajautuu arviointimenettelyyn vuonna 2023.

Kemijärvi esittää harkittavaksi myös tyhjillään ja korkeilla tasearvoilla olevien kiinteistöjen arvonalennuksien kirjausta ilman kriisikuntakriteerien täyttymistä. Alaskirjaukset auttaisivat kaikki kuntia, ja erityisesti kuntia, joilla ei ole kiinteistöille toimivia markkinoita. Nyt nuo kiinteistöt aiheuttavat vuosittaisia ylläpitokuluja.

Koronaan liittyvät kustannukset tulee korvata kunnille täysimääräisesti.

Kemijärvellä 5.11.2020

Atte Rantanen
Kemijärven kaupunginjohtaja